www.rusynacademy.sk

НАРОДНЫ НОВИНКЫ

КУЛТУРНО–СПОЛОЧЕНЬСКЫЙ ТЫЖДЕННИК РУСИНІВ СР

р. XVI

ч. 6-9

28. февруара 2006
ціна 6,- Ск

● Зо стрічі з родным словом в ОШ у Шаріськім Щавнику: (зверьху зліва доправа) писателї М. Мальцовска і Ш. Сухый, директорка школы М. Червенякова, конферансьєры культурного проґраму школярів І. Малачінова і Р. Білый, участници культурного проґраму, (долов зліва доправа) позерателї, выступаючі, золотый клинець культурного проґраму – М. Мачошкова в кругу домашнїх співачок, як і учітелькы русиньского языка М. Бакова і М. Сакарова.

Стрічі з родным словом продовжують і того року

По минулорічній серії акцій під назвов **Стрічі з родным словом**, котры были в Колбівцях, Міджілабірцях, Руській Порубі, Снинї, Пчолинім і Стащінї, главным орґанізатором якых было обчаньске здружіня Русин і Народны новинкы, продовжує нова серія тых акції і в році 2006. Перша з них была в **Основній школї у Шаріськім Щавнику, Свідницького окресу, 23. февруара** у сполупрацї з Методічно-педаґоґічным цетром у Пряшові.

З Пряшова до Щавника рушила пятьчленна ґрупа, жебы в містній школї взяла участь на **Стрічі з родным словом**, але і на стрічі з школярями, їх учітелями і родічами. Гостїв із Пряшова уж при автї привітала учітелька русиньского языка **Мґр. Марія Бакова**, потім неофіціально директорка школы **Мґр. Марія Червенякова** у своїй канцеларнї а офіціально перед вшыткыма притомныма во вестібулї школы, де проходив цїлый проґрам стрічі. Также привітала: писателїв **Марію Мальцовску і Штефана Сухого,** популарну інтерпретаторку русиньскых народных співанок **Марію Мачошкову** і акордеоністу **Йозефа Пірог**а, як і шефредактора Народных новинок, Русина, одповідного редактора русиньскых неперіодічных выдань і учебників – **Александра Зозуляка**. Але перед тым іщі вшыткы собі послухали з почливостёв якбы другу гімну Русинів – Вручаніє, котрой слова *„Я Русин был, єсьмъ і буду...“* нашого будителя Александра Духновіча знать каждый Русин. Но теперь тота гімнічна пісня прозвучала зо запису в інтерпретації найвекшого русиньского аматерьского фоклорного колективу на світї (скоро 90-членного) – *Славяне* з америцького Піттсбурґу, котрый школу навщівив у юни минулого року.

По втупній піснї і привітаню першый ся ку притомным приговорив А. Зозуляк, котрый спершу презентовав выслїдкы роботы редакції Русин і Народных новинок і неперіодічных русиньскых выдань і учебників а потім указав на можности навчаня предмету русиньскый язык і культура од основной, через середню по высоку школу, причім підкреслив, же од академічного року 2006/2007 ся про тых, што ся учіли або хотять учіти русиньскый язык, теперь го будуть мочі штудовати в 12 розлічных комбінаціях з іншыма предметами бакаларьского штудія. Так істо указав на можности уплатнїня ся тых, што ся учать або скінчать штудії русиньского языка, а то в русиньских культурных інштітуціях, як русиньских редакціях писаного слова, в Театрі Александра Духновіча в Пряшові, в русиньскім редакчнім тімі Словеньского розгласу, в русиньскім маґазінї Словеньской телевізії, в русиньских культурно-народностных орґанізаціях. Апеловав на притомных, жебы ся не ганьбили за свій материньскый русиньскый язык і свою русиньску народность, наопак гордили ся нёв. Высловив і радость, же то уж похопили многы родічі, міджі нима і зо Шаріського Щавника і Бенядиковець, котрых дїти ходять на годины русиньского языка і культуры а выразив і несподїваность, же і шестеро школярів зо словеньского села Радома тыж ся ту учать русиньскый язык, але і прекрасны русиньскы співанкы, як сьме мали можность потім учути в богатім культурнім проґрамі, котрый під веджінём своїх учітелёк, главно русиньского языка – **Марії Баковой** і **Монікы Сакаровой,** представили нелем гостям з Пряшова, але і своїм родічам, котры ся їх выступам барз тїшыли, што все документовав їх аплавз.

По А. Зозулякови з урывками своїх літературных творів выступили двоє лавреаты престижной Премії Александра Духновіча за русиньску літературу – М. Мальцовска (зарівно редакторка Русина і Народных новинок) і Ш. Сухый (зарівно методік русиньского языка і літературы Методічно-педаґоґічного центра в Пряшові). М. Мальцовска прочітала урывок зо своёй прозы а Ш. Сухый укажкы зо своёй найновшой поезії, котры заінтересовали притомных і пересвідчіли їх, же русиньскый язык є богатый і мож ним выразити вшыткы думкы і чутя і в літературі.

По выступлїнях спомянутых гостїв з прекрасным проґрамом ся представили, самособов, по русиньскы – конферансьєры **Іванка Малачінова** з Радомы і **Растїслав Білый** із Шаріського Щавника, **Зденка Ванькова** з Бенядиковець, котра задекламовала вірш *Я Русинка*, танцюрісткы зо семой класы **Николка Ярощакова**, **Катка Іванчова, Іванка Малачінова** і **Еріка Гадзімова**, співачкы **Владка Леснякова** і **Штефанія Фечова**, декламаторка **Николка Ярощакова**, співацька ґрупа під веджінём учітеля музичной выховы **Інж. Яна Маєра**, котрый їх допроваджав гров на акордеонї. Барз миле было выступлїня двадцятёх дїточок з 1. – 4. класы, котрых співанка *Ішли козы поза лозы* у публікы выклькала сміх і веселость на твари. Незабытным быв і выступ **Каткы Іванчовой** із віршом *Ниґде не найдете*. Їх выступлїня потїшыли сердця вшыткых притомных, а нас з Пряшова і тот факт, же зо 65 школярів у ОШ у Шаріськім Щавнику 26 школярів учіть ся у 1. – 4. класї русиньскый язык як повинный предмет а 20 школярів з 5. – 9. класы, але лем у формі кружка, што добрі, але, шкода, же не таков формов, як на І. ступнї. Інтересно, же і шестеро Словаків із Радомы ся тыж учать русиньскый язык. Потїшыло нас, гостїв, котры сьме у школї были уж перед тым, же школа покраснїла внутрі і помалы ся реконструує, вылїпшує. Тота робота собі выжадує немалы фінанції, вірим, же ся їх подарить зогнати новій активній діректорці, котра за рік а пів уж в школї зробила фалаток доброго дїла.

Но а доставаме ся на конець Стрічі з родным словом, кідь з великым успіхом выступила співачка Марька Мачошкова в допроводї гры на акордеонї Йожка Пірога. Што співанка, то векшый аплавз а золотым клинцём было, кідь на самый конець собі заспівала з талентованыма школярьками, членками співацькой ґрупы.

Наісто тот конець, як і цїла акція ся надовго запамятать вшыткым участникам. Одходили сьме з нёй з добрым чутём, же школа ся дає до порядку, же жыє, а то і русиньскым духом, русиньскым словом, хоць тото сьме але не чули уж мімо проґраму, бо школярі ся міджі собов догваряли по словеньскы, што нас кус померзило, бо іщі перед пару роками на ходбах школы учнї бісїдовали по русиньскы так, як їх родічі, дїдо ці баба. Но але то є процес асімілації, котрый тяжко заставити, хоць ся о то снажыме і мы, але і учітельскый колектів у ОШ в Шаріськім Щавнику, вірю?!

А. З. *фоткы автора*

Маме нову і-мейлову адресу і вебову сторінку

Многы чітателї і дописователї нам телефонують до редакції, же не можуть нам послати і-мейлом статї, фоткы ці даякы справы. Проблем є в тім, же посылають їх на стару нашу і-мейлову адресу. Але уж дакілько тыжднїв маме нову і-мейлову адресу, котра є уведжена на послїдній сторінцї Народных новинок і часопису Русин, конкретно в тіражі. Але, може, многы то не збачіли, зато теперь даваме нашу нову і-мейлову адресу на першу сторінку:

rusyn@stonline.sk.

Так істо нашы новинкы і часопис Русин собі уж од септембра 2005 можете прочітати на новій інтернетовій сторінцї: **www.rusynacademy.sk,** а то в рубріцї Преса. Тота сторінка мать і ряд іншых рубрік, также каждый, хто ся інтересує історіёв і сучасностёв Русинів на Словеньску, може ся дашто дізнати на тій сторінцї, котра мать три верзії: русиньску, словеньску і анґліцьку. Думаме, же тота інформація направить холем часточно недорозумлїня в послїднїм часї.

Редакція

Умер Ёго Блаженность НИКОЛАЙ

30. януара 2006 року у віцї 78 років умер найвышшый представитель православной церькви, архієпіскоп пряшівскый, метрополита чеськых земель і Словеньска, Ёго Блаженность НИКОЛАЙ (світьске мено Коцвар).

Народив ся 19. децембра 1927 року в Ганіґовцях, окр. Сабинів. Штудовав у Руській ґімназії в Гуменнім, по скінчіню котрой продовжовав на Православній семінарії в Празї. Скінчів Московску духовну академію, де у 1959 році обгаїв кандідатську роботу. О. Николай быв душпастырём в Микулашовій, Ґералтові, быв шпірітуалом Православной богословской факулты в Пряшові, справцём Пряшівской православной єпархії. В 1965 році в каплїчцї Православной богословской факулты в Пряшові быв метрополитом празькым і цїлого Чеськословеньска о. Доротеём постриженый за монаха з меном Николай. В тім році быв зволеный за пряшівского єпіскопа. По смерти Ёго Блаженности Доротея ся став метрополитным справцём Православной церькви в чеськых землях і на Словеньску. В 1987 році ся рішінём Священной сіноды Православной церькви в Чеськословеньску стає архієпіскопом, в чінї якой шыроко репрезентує православну церьков на розлічных офіціалных засїданях з православныма церьквами, але і анґліканьсков і римокатолицьков. По роздїлїню Чеськословеньска ся стає архієпіскопом пряшівскым і Словеньска.

Час по 1989 році быв позначеный одовздаванём церьковного маєтку, храмів, фарьскых будов ґрекокатолицькій церькви і будованём новых церьковных обєктів, де владыка Николай мав свою заслугу і досяговав успіхы. Понад 80 новых обєктів Православной церькви на Словеньску є того доказом.

14. апріля 2000 року на 10. сеймі православной церькви быв владыка Николай зволеный за метрополиту Православной церькви в чеськых землях і на Словеньску. 4. юна 2000 року в Катедралнім храмі св. Александра Нєвского в Пряшові быв інтронізованый. За свою заслужну архіпастырьску роботу быв владыка Николай нагородженый рядом церьковных нагород од руской, ґрузіньской і ґрецькой православой церькви. Православна богословска факулта в Пряшові му придїлила тітул ТгДр. Honoris causa.

Як найвышшый представитель православной церькви в чеськых землях і на Словеньску ся снажив о гармонічне і братьске нажываня автокефалных церьквей, што поважовав за першоряду роль сучасного православія у світї. До послїднїх днїв свого жывота зістав скромным, обычайным чоловіком, який все нашов слово про своїх вірників, глубоко ся записав до їх сердець, як і своїм архієрейским дїятельством – до історії православной церькви в чеськых землях і на Словеньску.

Вічная єму память!

Прот. проф. ТгДр. Мілан ҐЕРКА, к. н., таёмник Священной сіноды

Розлучка з усопшым была за шырокой участи вірників, представителїв православной і іншых церьквей з дому і споза границї, президента Словеньской републікы Івана Ґашпаровіча і председы влады СР Мікулаша Дзурінды **4. февруара 2006 року в Катедралнім храмі св. Александра Нєвского в Пряшові.** Владыка Николай быв похованый в кріптї храму.

В новім інштітуті – новый діректор

... а што то значіть про Русинів Словеньска?

Од нового академічного року 2005/2006 на Пряшівскій університі бывшый Інштітут народностных штудій і чужіх языків, якый взникнув у 1999 році з ініціативы тогдышніх лідрів Русиньской оброды на Словеньску, быв роздїленый на два новы інштітуты: на *Інштітут языковых компетенцій і Інштітут реґіоналных і народностых штудій*, до котрого перешло і Оддїлїня русиньского языка і культуры. До чела другого зо споминаных інштітутів по конкурзї став од 10. януара 2006 новый діректор **Проф. ПаедДр. Штефан Шутай, Др. н.**, не так давно іщі діректор *Словеньсконаучного інштітуту Словеньскої академії наук* у Кошіцях. Нас інтересовало, яку мать представу о штруктурі, посланю і діятельстві нового інштітуту, то значіть, яка є ёго концепція нового інштітуту, котрый є важный і про нас, Русинів на Словеньску. В тім змыслї сьме му поставили і першый вопрос, на котрый одповів так:

– В авґустї 2005 была зроблена перша концепція нового інштітуту, над котров єм робив вєдно з проректорков Пряшівскої університы – Проф. ПаДр. Вєров Бачовов, Др. н., котра мать на старости научный выскум. По роздїлїню бывшого інштітуту дакотры ёго працовници перешли до Інштітуту языковых компетенцій, дакотры на іншы робочі місця, также кідь єм наступив як дітектор нового інштітуту, зістала ту лем єдна працовнічка – ПаДр. Анна Плїшкова, также первістна представа о рекоштрукції іштітуту ся змінила і так тот інштітут треба будовати од самого зачатку. Зістала ту але солідна матеріална база, главно компютерів, але тоты тыж старнуть і буде їх треба поступно вымінити за новы. Моя представа о будучности інштітуту выходить зо споминаной концепції, основов котрой є, же на тім інштітуті буде фунґовати конкретный менежерськый тім, котрый ся буде снажыти інтензіфіковати научный выскум на університі а выходивши зо своёй назвы Інштітут реґіоналных і народностных штудій буде ся снажыти приправити розлічны ґрантовы проєкты на здобытя фінанцій як на домашнїй, так і на меджінародній базї. Будеме то робити у сполупрацї з іншыма научныма працовниками університы, а то є перша основна лінія нашого інштітуту, котру буде забезпечовати колектів пятёх максімально семох стабілных працовників. Окрем того, на проєктах інштітуту будуть брати участь як екстерны сполупрацовници інштітуту працовници університы. Є знаме, же на університі є много научных працовників, котры ся занимають проблематіков реґіоналного выскуму, реґіоналной історії, народностных меншин або і векшинового народа на теріторії Словеньска, а тых людей ся будеме снажыти інтеґровати до научно-выскумных інтердісціплінарных тімів, бо то є сучасный научный тренд. Дакотры екстерны сполупрацовници ся потім в припадї їх інтересу або нашой потребы стануть рядныма працовниками інштітуту. На даякы проєкты, котры будуть інтересны і важны про інштітут і університу, вірю, дістанеме фінанції од веджіня університы, на останї будеме ся снажыти самы здобыти фінанції. Будеме ся снажыти здобыти фінанції на проєкты, через котры будеме мочі заплатити людей, котры на тых проєктах будуть робити, і так они ся тыж дістануть до інштітуту. Потім і они самы будуть мусити выраблятн научно-выскумны проєкты і здобывати фінанції. Так собі представую будованя інштітуту. А моїм основным геслом, з котрым хочу приступити к будованю інштітуту є, же: ***науку ся выплатить робити****. То значіть про каждого окремого научного працовника звышованя ёго кваліфікації, участь на научных конеференціях, публікованя научных статей, презентація на міджінародных форумах, звышовыня свого научного реноме. Зо звышованём кваліфікації нашы працовници наслїдно будуть самы ся ставати ґарантами штудійных проґрамів, чім ся буде звышовати продукція університы, а то бы мало быти хосенне про інштітут і про цїлу університу.*

• **Якый є Ваш погляд на підпорованя розвоя на Вашім інштітуті проблематікы русиньского языка і культуры і реалізації акредітованого штудійного проґраму Русиньскый язык і культура, і як хочете в тім дїлї припомочі?**

– Друга наша лінія выходить з конкретных шпеціфік, бо суть дакотры одборы, дакотры проґрамы, котры треба підпоровати, бо они самы в даній сітуації собі не докажуть зогнати достаток фінанцій або ся не можуть етабловати в штруктурі університы, а то є праві проблематіка Русинів, штудія русиньского языка, русиньского школства, русиньской культуры. Также тота проблематіка є в істым змыслї слова шпеціфіком, зато і в сучасности в інштітуті є вытвореный простор на то, жебы ся од нового академічного року зачав бакаларськый штудійный проґрам Русиньскый язык і культура. Але в сучасности іщі не суть вытворены условія, жебы ся тот проґрам, як іншы штудійны проґрамы, реалізовав на докотрій із факулт ці інштітутів, котры суть вытворены на університі. Зато поважую тоту сітуацію за выняткову, тот проґрам бы мав класічно належати там, де остатні подобны штудійны проґрамы, то єсть дакотрій із факулт Пряшівскої університы. Покы так не є, так з мого боку будуть на нашім інштітуті вытворены вшыткы условія, жебы ся тот проґрам покы-што реалізовав ту, бо так він є схваленый Акредітачнов комісієв СР як ректоратный проґрам, также ту не є жадный проблем. Кібы ся мав перенести на даяку з факулт як факултный штудійный проґрам, так бы ся ку тому мусила высловити Акредітачна комісія. Наш інштітут буде в першім рядї научно-выскумным або выскумным інштітутом, зато ся будеме снажыти робити проєкты, котры бы вытворили основны штруктуры научны, одборны, нелем педаґоґічны односно русиньского языка і культуры. То, же русиньскый язык і культура мать шпеціфічны условія на інштітуті, то є дане сітуаціёв, котра ся сформовала на Пряшівскій університі. Рівноцїнно буду приступати і к україньскым проґрамам, бо уж ся озвали голосы, же якбы Русины были шпеціално підпорованы, але то выпливать із шпеціфічных условій. Зато є то так, же є то выняткова сітуація. Русиньскый язык і культура того мінорітного етніка, выходивши зо сітуації, в якій ся розвивають, належать до ґрупы языків і культур, котры з погляду народностной політікы Европской унії ся поважують за такы, котры собі выжадують окрему увагу, окрему охрану. Зато треба їм з погляду захованя культурной дїдовизны в тім реґіонї придїляти окрему увагу. Также і тото я розумлю як дїло культурной і народностной політікы шыршого европского контексту.

• **Кодіфікацію русиньского літературного языка на Словеньску в 1995 році і акредітацію бакаларьского штудійного проґраму Русиньскый язык і культура на Пряшівскій університі в 2005 році поважуєме мы, Русины, за нашы два найвекшы народностны успіхы. Як то Вы оцїнюєте і ці будете напомічны тому, жебы до трёх років быв акредітованый і маґістерськый штудійный проґрам Русиньскый язык і культура?**

– Акредітацію бакаларьского штудійного проґраму і я оцїнюю як успіх а, самособов, же буду напомічный, абы быв акредітованый і маґістерськый штудійный проґрам Русиньскый язык і культура. Але про тото в першім рядї треба вытворити персовалны условія, бо акредітація проґраму собі выжадує научно-педаґоґічны ґаранції, што буде кус проблемом у найближшім часї. Ту надвязую на то, што єм уж повів, абы люде, котры ся занимають русиньсков проблематіков, могли робити научно, писати, публіковати, ходити на конференції а тото вшытко приносить зо собов звышованя реноме, звышованя індівідуалных позіцій тых людей, котры бы могли ґарантовати маґістерськый штудійный проґрам. То выжадує даякый час, котрый не мож перескочіти, бо крітерії Акредітачной комісії суть досить строгы. Акредітачна комісія не звыкне давати выїмкы, єдиным способом як ся то дасть зробити, же ґарант може быти з близкого одбору. То было выужыте і при акредітації бакаларьского проґраму. Мусить дозріти час, а ці ся то подарить при акредітації маґістерьского проґраму днесь тяжко повісти. Ідеалне бы было, кібы першы абсолвенты бакаларьского штудія могли такой перейти на маґістерське. То буде хотїти кус тактікы, вести переговоры при здобываню ґарантів, котры бы могли сповняти условія, то значіть вік до 65 років а тітул высокошкольского професора. Але вірю, же і тото дїло ся наконець подарить.

І мы віриме і будеме тыж тому напомічны, як хоче быти і новый діректор Інштітуту реґіоналных і народностных штудій Пряшівскої університы, котрый мать свою представу будованя інштітуту, мать свою концепцію і хоче, окрем іншого, жебы і Русины мали то, што іншы народности при здобываню высокошкольскої освіты. Ку тому желаме пану Шутаёви много терпезливости, ентузіазму, сістематічной цїленой роботы, жебы ёго, але і нашы, представы ся сповнили. Желаме му много успіхів у тій роботї.

Розговор вів: А. ЗОЗУЛЯК,
фотка автора

Стріча з лавреатами Премії А. Духновіча

З одступом часу, але не мож не спомянути акцію, якой орґанізатором минулого року было обчаньске здружіня Русин і Народны новинкы з Пряшова. Акція **Стріча з родным словом** зістає довго в сердцї позерателїв, тадь то є стріча із знамыма особностями русиньской літературы, культуры. Таков была по серії в іншых селах і містечках, де жыють Русины і стріча в **Снинї 16. децембра 2005 року** в містьскім культурнім центрї. Зышли ся ту люде, абы привітали меджі собов і послухали красу русиньского слова в інтерпретації лавреатів Премії Александра Духновіча за русиньску літературу: **Марії Мальцовской, Николая Ксеняка і Штефана Сухого.**

Авторів представила главна орґанізаторка і модераторка проґраму, народна писателька **Марія Ґірова**, яка повіла, же каждый з них є оріґіналнов особностёв, а їх творчость є великым вкладом до русиньской літературы. Они єй зачали творити по 1989 році і доднесь єй формують. **Марія Мальцовска**, родачка з Руського Потока, Сниньского окресу, пише повіданя, приповідкы, гры і выдала дотеперь такы книжкы, як: *Манна і оскомина, Приповідкова лучка, Під русиньскым небом, Русиньскы арабескы* і іншы. **Штефан Сухый** ся народив у Стащінї, Сниньского окресу, а є знамый як поет, але пише і прозу, пєсы, ай гуморістічны жанры, якыма ся презентує в радію. Написав такы книжкы: *Русиньскый співник, Енді сїдать на машыну вічности, Як Руснакы релаксують, Азбукарня* і іншы. **Миколай Ксеняк** веде перед у байках, з якых выдав пару зборників, але є і автором саґы о дрітарях, а то в книжках *Біда Русинів з дому выганяла, О камюньскых майстрах.* Є автором пєсы *Дрітарик*, яка ся грала в Театрі А. Духновіча в Пряшові. Авторы ся притомным представили укажками своїх найновшых творів, поросповідали о своїм жывотї. Інтересно было слухати їх росповідї, бо кажда з них, то была іншпірація про самотных авторів, якы ся все у своїх творах операють о пережыте.

Красный вечур спестрив культурный проґрам, в якім ся представила співацька ґрупа ***Пайташе*** із Снины, женьска ґрупа ***Зарічанка*** із Стащіна і дуо ***Ґірова-Яролин*** із Снины. Слово ся черяло із співанков, а то было добрї, бо і єдно, і друге зогрївало душу, помагало забывати на каждоденны проблемы. Може ся дотулило до сердця невеликой, але свідомой ґрупы сниньских Русинів. Тадь они ту вшыткы пришли жыти із нашых русиньских сел. Писателї їм припомянули тоты реалії. **М. М.**

Дїдовизно наша...

Дїдовизно наша родна
Віками сходжена,
І ногами нашых предків
Давных столочена.

Ты наша родна отчізно
Каждому нам мила,
Де бы-сь не быв ты у світї
Родный край споминаш.

Ці в співанцї, або в думках
І в снї ся ті сниє,
Твоє село, твоя хыжка
Де мати тя повила.

Споминаш сі на стежочкы
Што суть коло дому,
На лавку, на грушку,
На вашому дворї.

Ці стежочкы, што сходили
Твої ногы босы,
Там далеко, в твоїм краї
Дахто ші покосить?

Ці заросли бурянами
На ганьбу, непознаня,
Ці перейде дака нога
По тому хотарї?

В ту минуту бы єсь пташком
Міцно хотїв быти,
Туга тягне по домові
Хотїв бы-сь ся взрїти.

Воздуху ся надыхати
Пахнячо-чістого,
Нїт на світї, нїт крашшого
Од свого, домашнёго.

Елена ХОМОВА, Стара Любовня

Русины на Словеньску по роцї 1989: розвой, сучасный став і перспективы (2.)

Снагы Русинів о навернутя ідетіты і заложіня русиньской орґанізації

А так ся дістаєме к переворотному року 1989 і подїям, што ся тыкають Русинів в Чеськословеньску, днесь у самостатнім Словеньску, котре взникло в 1993 році. 17. новембра 1989 масовов демонштраціёв у Празі, пізнїше в іншых містах, ся розрушав комплекс подій в цїлій країнї. Скоро без даякого векшого одпору комуністічного веджіня, котре штирї десятьроча контролёвало країну і по свому рішало і народностный вопрос Русинів, было вытиснуте і на ёго місце стали політічны дісіденты, замовчаны воджатаї Празькой яри в 1968 році і одбойны інтелектуалы на челї з такыма особностями як Вацлав Гавел (кінцём децембра 1989 го зволили за дочасного президента, 1990 року за рядного президента Чеськой і Словеньской федератівной републікы) ці Александер Дубчек, зволеный за председу Федералного згромажджіня ЧССР.

„Русини пряшівского реґіону не промарнили много часу і на взник новой сітуації зареаґовали такой. Уж 10 днїв по револючных подїях у Празї ся 27. новембра 1989 стрітили в Пряшові русиньскы активісты і заложыли сі нову орґанізацію – Ініціативну ґрупу Русинів-Українців Чеськословеньска за перебудову. На своїм першім мітінґу ся ясно высловили в тім змыслї, же наперек попереднёму твердженю комуністічных функціонарів мож конштатовати, же народностный проблем Русинів у Чеськословеньску не быв нїґда вырішеный“[2]. А праві період од 27. новембра 1989 до 25. марца 1990 быв барз роспорный, рушный і богатый на взник різных зоскуплїнь, тзв. ініціативных ґруп Русинів і Українцїв у рамках спочатку Обчаньского фора а пізнїше Верейности против насилства. Мав єм можность з многыма далшыма быти в тых ґрупах, пізнїше орґанізаціях, а тот період є мало проштудованый, стояв бы за деталнїшу і самостатну штудію ці обшырну статю, але то не є главнов темов моёй статї.

Інтересно холем телеґрафічно увести як ся кріштализовали дїла покы взникла перша русиньска і прорусиньска орґанізація без вшелиякых україньскых додатків. Скоро в тім самім часї взникли подобны ініціативны ґрупы в Міджілабірцях, Пряшові, Бардієві і в Кошіцях. Кажда з них хотїла зміну тогдышнёго ставу, кідь Русинів не узнавали, русиньскый язык не быв кодіфікованый, кідь тогдышнїй „Культурний союз українських трудящих“ ведженый комплетно комуністами і сполупрацовниками штатной беспечности, робив таку народностну політіку, котра ся од них жадала а кажде выбочіня было підозривым і неприятельным. Аж по новембрі1989 настали можности зміны як в цїлій сполочности, так і в культурно-народностнім жывотї Русинів. Також пізнїше взникла Ініціативна ґрупа Русинів і Координачна рада ініціативных ґруп Русинів-Українцїв у Чеськословеньску, потім Ініціативна ґрупа Русинів-Українцїв за перебудову (пізнїше за демократію) прямо в лонї „Культурного союзу українських трудящих“ із центром у Пряшові. Вшыткы хотїли зміны, але не вшыткы то істе: єдны хотїли заложыти Русиньску народну раду, іншы Україньску народну раду, вшыткы высловлёвали свої пожадавкы змін, але не вшыткы єднотно і то саме, також поступно ся выпрофіловало русиньске і україньске крыло тых активістів. Під тиском тых активістів было 6. децембра скликане міморядне пленарне засїданя „Цетрального комітету КСУТ“, наслїдно – на 20. януара 1990 до Пряшова міморядный зъязд „Культурного союзу українських трудящих ЧССР“. Ту такой на зачатку впала пропозіція, же в першім рядї треба змінити назву орґанізації і потім далше єй смерованя. Такой першый речник П. Мурашко (притім україньской орьєнтації) дав пропозіцію, жебы нова орґанізація мала назву „Союз Русинів і Українцїв Чеськословенська“, але ведучій першого дня засїданя М. Мушинка і далшы проукраїньскы лідры одшмарили тоту назву і дали пропозіцію, жебы старонова орґанізація несла назву „Союз Русинів-Українцїв Чехословаччини“, бо іде о єдно етнікум. Ведучій того дня засїданя і ёго колеґове то твердять доднесь. Але уж з тов назвов не была согласна аґілна ґрупа русиньскых активістів притомна на зъяздї, бо знала, же така назва – то лем камуфлаж а же смерованя старо-новой орґанізації буде проукраїньске, што і в сучасности є, також ся не мылили. На протест протїв неприятю, респ. неодголосованю наперед пропонованой новой назвы і прорусиньскому смерованю той орґанізації міджілабірська ґрупа активістів одышла зо салы засїданя зъязду. Наслїдно дома зачала розвивати діятельстве, котре бы было завершене заложінём чісто русиньской орґанізації з єднозначнов назвов, котра бы была выражінём єй прорусиньской орьєнтації і снажїня,

Так по многых засїданях приправного выбору на день 25. марца 1990 до Міджілаборець было скликане закладаюче зобраня руху (пізнїше орґанізаціїї) – Русиньска оброда. На зобраню было 103 представителїв русиньскых ініціативных ґруп з окресів Бардієв, Гуменне і Свідник, як і міст Братїслава, Міджілабірці, Прага і Пряшів. Учатсници прияли Выголошіня, в котрім были высунуты окрем іншого тоты цїлї:

1. Узаконїня самостатной русиньской народности.

2. Узаконїня назвы русиньских народных школ.

3. Жебы в русиньских церьквах служыла ся літурґія по церьковнославяньскы а змінны части (апостолы, єваєнгелія і проповідї) в русиньскім языку.

4. Абы дошло до зміны назвы культурной інштітуції „Українського національного театру“ в Пряшові на Театер Александра Духновіча а „Музею української культури“ у Свіднику на Музей русиньской культуры. Тыж было жадано, жебы ся зрушыли назвы главных орґанів, котры были выплодом тоталітной ідеолоґії.

5. В припадї, жебы в будучности Русины мали створити орґанізацію, до котрой бы мали вступити і Українцї, тота орґанізація бы ся мала звати Союз Русинів і Українцїв.

6. На роздїл од дотеперїшнїх репрезентантівных орґанізацій (КСУТ, Союз Русинів-Українцїв) новый русиньскый репрезентатівный орґан буде мати у своїм проґрамі старостливость о підвышіня економічной і соціалной уровни жывота Русинів (позн. автора: быв то шляхетный ціль, але днесь знаме, же нереалный і доднесь незреалізованый, бо культурно-народностна орґанізація не мать такы можности ани компетенції).

7. Покы не взникне русиньскый друкованый орґан, у дотеперїшнїм тыжденнику „*Нове життя*“ жадали, жебы половина простору была придїлена Русинам (позн. автора: тота пожадавка была сповнена вдяка прорусиньскы орьєнтованым редакторам тым, же ся по русиньскы зачала публіковати найперше єдна, потім веце сторінок під назвов *Голос Русинів*, потім тыж вдяка прорусиньскы орьєнтованым активістам і новинарям было в лїтї 1990 року выдане в Міджілабірцях нулте чісло нового прорусиньского і по русиньскы писаного часопису *Русин*).

8. Рух Русиньска оброда быв згодный зо вступом до Унії народностных меншин і наслїдно до Паневропской унії народностных меншин.

Інтересным є факт, же такый важный ціль, якым є кодіфікація русиньского літературного языка на основі діалекту Міджілабірщіны, котрый бы ся як повинный предмет учів у школах з великов кількостёв Русинів – не быв у данім Выголошіню, хоць перед таым фіґуровав як єден із главных у многых выголошінях і пожадавках міджілабірьской інціативной ґрупы русиньскых активістів а пізнїше як єден із централных ся обявив і на 1. сеймі уж не руху, але новостворeной культурно-народностной орґанізації Русинів – Русиньска оброда, котрый быв зорґанізованый на перше выроча заматовой революції – 17. новембра 1990 в Міджілабірцях. Тым ся зачала історія рядно зареґістрованой орґанізації Русинів Міністерством внутрішнїх дїл СР.

(Продовжіня в далшім чіслї.)

[2] *Павел Роберт Маґочі, Paul Robert Magocsi: Русины на Словеньску, Rusíni na Slovensku, Русиньска оброда, Пряшів 1994, стор. 177.*

Мґр. Александер ЗОЗУЛЯК

ОПРАВА ----------

Сполоченьсконаучному інштітуту САН у Кошіцях і вшыткым читателям ся редакція оправдує, же перша часть той статї мала підтітул – Матеріал взникнув на пожаданя Сполоченьсконаучного інштітутут Словеньской академії наук у Кошіцях.

Редакція

● Погляд на часть участників міморядной членьской громады Руського клубу – 1923 17. децембра 2005 у Пряшові. Фотка: П. Крайняк, мол.

В дусї одказу нашых предків

(Одбыла ся членьска громада РК –1923)

17. децембра 2005 року в Пряшові была міморядна членьска громада Руського клубу –1923, (дале РК – 1923) яка была скликана выконным выбором РК –1923 на основі Станов клубу, Статі V. 5/а. На громадї взяло участь 34 людей. **Николай Ляш** прочітав проґрам засїданя, який був єдноголосно приятый. Дале слїдовали вольбы мандатной, волебной і пропозічной комісії, характерістіка кандідатів на членство в РК – 1923 і їх притя.

В далшій части была **Гавриїлом Бескидом** прочітана оцїнка роботы выбору РК – 1923 од міморядной членьской громады 9. 4. 2005. Як ся конштатовало в головній справі, **скликаня міморядной членьской громады 9. апріля 2005 р. было дуже потребне, абы ся заставили нездоровы тренды в роботї бывшого веджіня РК – 1923 на челї із Штефаном Секераком і ёго найближшыма підпорователями.** Міморядна членьска громада з 9. 4. 2005 р. вказала на нереґулерность волеб главных функціонарів в септембрі 2001 р. Тогды, як конштатує справа, на уровню засїданя выбору, в роспорі із Становами РК – 1923 і законом 83 Зб. з. був зволеный до функції председы Ш. Секерак. Дале ся говорило о грубім порушованю Станов РК – 1923, кідь были одосланы Становы РК – 1923 на реґістрацію Міністерству внутрішнїх дїл в юни 2004 року, чім было тото міністерство уведжене до омылу, бо Становы не были одобрены на інформатівній членьскій громадї 13. 1. 2004, на што суть і доказы. Крітічный быв ай погляд на реконштрукчны роботы в будові обчаньского здружіня РК – 1923 в Руськім домі, якы ся проводять без конкурзу на архітектонічны зміны такой історічной будовы, без сугласу членьской громады, робота здружіня фунґовала без контролных механізмів, з чого выпливала самовольность у поужываню фінанцій обчаньского здружіня бывшым председом РК – 1923. Зато му, як і цїлому выконному выбору на міморядній членьскій громадї 9. 4. 2005 была высловлена недовіра. Наперек тому бывшый председа выналожыв много сил на то, абы здіскредітовав новый выбор розлічныма трестоправныма кроками і оговарянём нового председы орґанізації Г. Бескида і далшых членів, што має своє продовжіня і в сучасности.

В діскузії, в якій выступило 11 членів, ся конштатовало, же міморядна членьска громада 9. 4. 2005 была склиакана завчасу, абы мож было передыйти нагромадженым проблемам за веце як 5 років од послїднёй членьской громады в децембрі 1999 року. По плодній діскузії, яка ся дотыкала ряду культурно-національных вопросів Русинів Словеньска, слїдовали вольбы выбору РК – 1923, контролной і ревізной комісії, схвалїня Станов РК – 1923. **Быв зволеный новый выбор РК –1923 на челї зо староновым председом Мґр. Гавриїлом Бескидом, заступцём ся став Николай Ляш, а таёмником Інж. Димітрій Крішко.** Громада взяла до відома приятьі узнесіня.

Єднов з важных задач, о яких ся говорило на громадї і якы суть надміру актуалны про Русинів на Словеньску, было їх духовне і людське зближованя. **Якраз Руськый клуб – 1923 із своїм новым выконным выбором і Культурно-освітне общество А. Духновіча при Руськім домі в Пряшові, на Главній улїцї 62 мали бы ся стати тов зьєдночуючов силов, тым поганяючім мотором вшыткых русиньскых орґанізацій, абы робота в національнім дїлї ішла успішно в економічнім і культурнім напрямі.** Таку скуточность бы мав підпорити каждый добрый Русин, кому лежить на сердцю одказ нашых предків, бо Руськый дом быв купленый великыма русиньскыма душпастырями, будителями, але ай обычайныма людми з валалів. Быв купленый на то, абы ся в нім розвивала богата культурно-освітна робота на хосен вшыткых Русинів. Днесь тот одказ треба до точкы выповнити і змобілізовати вшыткы силы на дотримованя порядку в правнім штатї.

Іван ЦИМА, Пряшів

Умер василіан Маріан Ян Поташ

У віцї 88 років 23. февруара 2006 у Пряшові умер василіаньскый монах Маріан Ян Поташ. За свого жывота быв М. Я. Поташ політічно перзекуованый. В 1950 роцї го одсудили на 10 років арешту. Перешов вязніцями в Пряшові, Братїславі, На Панкраці, в Рузінї, Леополдові, Ілаві, Младій Болеславі і Валдіцях. За священика го в 1943 роцї высвятив благореченый єпіскоп Павел П. Ґойдіч. М. Я. Поташ за соціалізму выдав множество самі́здатовой літературы. В послїднїх роках выдав цїнны публікації, міджі нима о жывотї єпіскопа П. П. Ґойдіча *„Dar lásky“*, *„Martyr Episcopus Presoviensis Peter Pavel Gojdič, OSBM“* і другы книжкы. Довгы рокы быв шефредактором василіаньского часопису *Благовістник*. Має заслугы на ексгумації в 1968 роцї тїлесных остатків єпіскопа Ґойдіча і їх перенесїня з Леополдова до пряшівского Катедралного храму св. Йоана Хрестителя. Быв активный тыж у процесї благоречіня єпіскопів-мучеників П. П. Ґойдіча і Василя Гопка. В 70-х роках минулого стороча быв тайно высвяченый за єпіскопа, але по роцї 1989 до той функції офіціально Ватіканом установленый не быв. М. Я. Поташ за свого жывота быв за дослїдне дотримованя старославяньского языка в літурґічных обрядах, зістав вірный кіріломефодьскым традіціям ґрекокатолицькой церькви і крітізовав словакізацію літурґічных обрядів. Быв Русином проукраїньской етнічной орьєнтації, але підпоровав ідею установлїня єпіскопа про Русинів, котрый бы быв достойным наслїдовником єпіскопа Ґойдіча. **Погребный обряд за помершого одправляв 27. февруара 2006 в Катедралнім храмі св. Йоана Хрестителя у Пряшові пряшівскый ґрекокатолицькый єпарха, Монс. Ян Бабяк за участи віруючіх, священиків, єпіскопів і загранічных гостїв.**

ЮДр. Петро КРАЙНЯК, Пряшів

● о. Маріан Ян Поташ почас одправляня Службы Божой на свято Русаля перед старым монастырём у Краснім Бродї зачатком 90-х років 20. ст. Фотка: А. Зозуляк

Премєра філму Іншы світы

17. февруара 2006 в кінї Клуб у Пряшові мав премєру новый словеньскый цїловечерный документарный філм із назвов *„Iné svety (Other worlds)“* із підтітулом ***„Made in Šariš“***. Є то копродукчне дїло словеньской сполочности *„Artileria“* і чеського штудія *„Mirage“*, фінанчно го підпорили Міністерство культуры СР, Чеська телевізія, Премія Тіроба Віхты, Літературный фонд і *„Eastern European Forum Jihlava“*. Режісером і сценарістом філму є родак із Пряшова – **Марко Шкоп** (1974).

Премєра філму ся стрїтила з великым інтересом позерателїв, а то нелем у Пряшові, але і **в Братїславі, де філм мав премєру уж 15. февруара 2006.** Обидві кіносалы, де ся філм промітав, были переповнены а дакотры сцены у філмі были одмінены спонтанным аплавзом. Главно герецькый выкон нашого знамого русиньского карікатуристы **Федора Віца** і знамого фоклористы зо Шаріша **Яна Лазорика**, родака з Кривян. Часть філму была накручена на розвалинах Шаріського замку, де на зачаток сходять ся главны протаґоністы філму і высловують свої погляды на світ, жывот, свою народность і своє посланя на тім фалатку Европы, котрый є „іншым світом“ з погляду менталїты, соціалных условій, віры, народных звыків і традіцій, фоклору і розуміня змыслу жывота. Перед позерателями ся розвивають пригоды шестёх выразно одлишных людей – **Яна Лазорика, Федора Віца, Катаріны Грегорчаковой, Іґнаца Червеняка, Станїслава Чорея і Тона Тріщіка**. Каждый із них репрезентує нелем свою народность, але ай соціалне і культурне оточіня, з котрого походить а до котрого належыть. Барз емотівно і пересвідчіво выходять выповіді протаґоністів репрезентуючіх нашу русиньску народность, але і народность жыдівску ці ромску. У філмі ся споминать і небогый русиньскый малярь **Михал Чабала**, на гріб котрого в роднім селї Чабины приходить приятель Федор Віцо в суґестівній сценї з пивом у руцї, котрым поллїє ёго гріб. У філмі суть тыж сцены зо засїданя 7. Світового конґресу Русинів 2003 року в Пряшові і з фотбаловой команды Карпатія, котру тренує Федор Віцо і Петро Крайняк, мол.

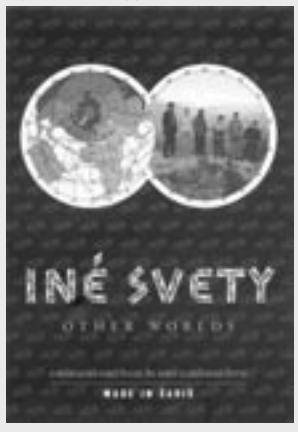

Каждый, хто відів премєру філму Іншы світы набыв пересвідчіня, же то барз інтересный філмовый твір і конечно было треба накрутити і такый документарный філм. Наісто поможе спропаґовати і русиньску народность і поможе ю веце дістати до відомости словеньской громады.

ЮДр. Петро КРАЙНЯК, *Пряшів*

Одкрывають русиньске коріня

Русиньскый научный інштітут в Будапештї того року славить десять років своёй роботы. Быв заложеный 4. 5. 1996 року в Будапештї. На ёго челї стоїть Др. Тібор Міклош Поповіч, председа русиньского культурного общества Будителї і председа русиньской меншиновой самосправы 11-го мікрораёну в Будапештї. За тот час інштітут провів немало хосенной роботы. 21 акцій, научных конференцій, семінарів, стрїч говорять самы за себе. Цїлём іштітуту, окрем іншого, є одкрывати сторінкы зо жывота нашых культурно-освітных дїятелів у минулости. Тото пан Поповіч робить, а што главне, ставлять будителям памятникы, таблы, якы на довгы рокы будуть припоминати Русинам в Мадярську їх русиньске коріня. Самы сьме были свідками одкрытя памятной таблы представителям родины Бескидовой в Абауй-Сантові, семінаря, присвяченого жывоту і творчости Павла Роберта Маґочія в Береґдароці (2005), не так давно, 13. януара того року была одкрыта меморіална табла русиньскому писателёви Анатолїёви Кралицькому в Марія-Повчі. **Далшов ёго акціёв быв міджінародный семінарь присвяченый вызнамному русиньскому поетови і публїцістови Юлїёви Ставровскому-Попрадову,** який ся народив в Сулинї, Старолюбовняньского окресу, а вмер і є похованый в Чертїжнім, Міджілабірського окресу.

Семінарь ся одбыв 18. февруара 2006 в селї із 400 людми – Сепгалм у Мадярську, што в перекладї значіть Шумынй верьшок, де мав свої маєткы і де є похованый із своёв родинов знамый реформатор мадярського языка Франтїшек Казінці. Споминане село ся находить вісем кілометрів од знамого Шатора-Уйгелю (Нового міста під Шатором), уж 440-річного міста, в якім ся находить богатый штатный архів, де мож найти много цїнного матеріалу о нас, Русинах, о русиньскых селах на Словеньску, може і такы факты, якы ся не находять в ниякім архіві світа. Єден час стояв на челї архіву знамый мадярськый історік професор, Др. Шандор Дімеші.

Покы ся зачав семінарь, позвана делеґація (**Валерій Падяк, Марія Мальцовска, Лариса Ільченко, Станїслав Конєчні, Гавриїл Бескид** і ін.) навщівила пароха ґрекокатолицькой Церькви св. Николая **о. Дамяновіча**, який має своє коріня на Підкарпатю. Він охотно поросповідав о історії церькви, яка была Франтїшком Ракоціом II. збудована в 1697 роцї місто деревяной, а то на періферії міста, як было призначено будовати церькви про Русинів. У 18. сторочу двараз выгоріла і зась была збудована в 19. сторочу. Єй послїдня рештаврація проходила в 1976 роцї. В церькви ся находить унікатный іконостас з 1750 року, який вырізовали галицькы майстры і писав іконы малярь Сечі. В церькви колись была стара Євангелія, але пропала, теперь є ту Євангелія з 1929 року з постріберным обалом, але мадярська. Церьковнославяньскы Євангелії іщі мож найти в сусїднїх селах. Як сьме ся дізнали, о. Дамяновіч душпастырює 3 068 ґрекокатоликам, а то вже з приходами в Рудо-Банячцї, в Борші, де ся народив Франтїшек Ракоці. В децембрі ту была церьковнославяньска літурґія, інакше в церькви ся вшытко одправлять по мадярськы. На фарї сьме тыж могли обдивляти цїнный архів із 19. стороча, який служить на научны цїлї. Є ту много русиньскых реалій. Місто є знаме про нас тым, же ту зачатком 19. стороча учів ся в Кралёвскій католицькій ґімназії чіну піарістів і русиньскый єпіскоп Йосиф Ґаґанець. Днесь ґімназія несе мено Лайоша Кошшута.

Наповнены духовнов потравов у церькви і на фарї, по попозераню міста участници семінаря ся перебрали до „Шумного верьшка“, де ся зачала научна робота, присвячена жывоту і творчости вызнамного русиньского народного будителя другой половины 19. стороча, поета, фолклористы, публїцісты і лінґвісты Юлія Ставровского-Попрадова. **Др. Тібор Міклош Поповіч** привітав участників семінаря, а окреме представителїв русиньской меншиновой самосправы з Шатораля-Уйгелї **Міклоша Чічварія з женов і Тібора Уяцького** з Мішколця. Орґанізатор підкреслив вызнам Юлія Ставровского-Попрадова про народне дїло Русинів як в минулости, так в сучасности.

Першый з докладом выступив **Валерій Падяк**, выдаватель, председа Общества А. Духновіча в Ужгородї. Він докладно і в ширшім культурно-національнім і історічнім контекстї проаналізовав главны рисы творчости Юлія Ставровского-Попрадова. Цїнныма были ёго думкы односно публікованя Попрадова в новинках *„Свѣт“* і *„Новый свѣт“* і ёго навертаня ся до родного краю. Высловив правилну думку, же не мож говорити окреме о Русинах Пряшівщіны, але ґлобально о вшыткых Русинах, а то ся тыкать ай літературы, в тім припадї Ю. Ставровского-Попрадова. Важно є, абы ся пестовала історічна память у молодых Русинів. **Станїслав Конєчні** ся заміряв на Ставровского-Попрадова як на будителя Русинів. Ёго скоре дозріня як з боку літературного,так з боку народного было ґаранцїёв ёго якостных творів, якы в другій фазї розвоя національной свідомости по періодї Бачіньского зограли вызначну роль міджі Русинами. **Лариса Ільченко** говорила на тему бібліоґрафічного опису публікацій Ю. Ставровского-Попрадова на сторінках першых русиньскых новинок, заложеных Обществом св. Василія Великого *„Свѣт“*. Конштатовала, же є мало зроблене на полї бібліоґрафії нашых будителїв, враховано Попрадова. Добрі є спрацована бібліоґрафія Духновіча, перу **В. Падяка і Л. Ільченко** належить бібліоґрафія о Анатолїёви Кралицькім, выдана в Ужгородї в 1994 роцї. (Зоставили: О. Закривидорога, Г. Ковальчук, В. Коллар, О. Люта, Л. Мельник, М. Рущак, Т. Туренко). В. Падяк готує бібліоґрафію *„Нового свѣта“*, де окреме місце належить якраз Ставровскому-Попрадови. Жывот і творчость Ставровского-Попрадова в научній літературї змаповав **Гавриїл Бескид**, який має богатый архівный матеріал по своїм стрыкови Николаёви Бескидови. Цїнный є руков Попрадова написаный жывотопис і ряд іншых матеріалів о поетови, якы захранив до днешнїх днїв Г. Бескид. Авторка тых рядків аналізовала любовну і пейзажну ліріку поета Юлія Ставровского-Попрадова.

В ходї семінаря проходила за круглым столом бісїда, де выступаючі одповідали на вопросы притомных. **Дякуючі такому семінарёви, Юлій Ставровскый-Попрадов ся дістав до Мадярська. Быв то першый крок, як за помочі ёго творчости ословити сердця Русинів у Мадярську**. Віриме, же будуть наслїдовати далшы. Тадь в 18. – 19. ст. в містї Шатораля-Уйгель подля штатістік жыла дость велика русиньска общіна. В окресных селах Рудо-Банячка, Олшуреґмец, Мікогаза, Фолкегаза тыж были в тім часї русиньскы села і днесь там суть ґрекокатолицькы парохії. Стало ся так, же по другій світовій войнї, кідь Русинів в Мадярьку декларовали Словаками, у тых селах были заложены словеньскы школы і русиньскы дїти зачали ходити до словеньскых школ. І уже теперь пару ґенерацій од того часу ся учіли в тых школах, тоты села суть уж пословакізованы. Церьковны документы в архівах тыж свідчать о тім, же ту жыли Русины бывшой Земпліньской жупы. Чом якраз Ставровскый-Попрадов ся „пробив“ на тоты місця? *„Честно ся признам, же передтым сьме векшинов конференції орґанізовали в Будапештї, але выходить, же то є дость дороге дїло про нашых науковцїв з околитых держав. Зато сьме вырішили, же будеме такы акції робити близко границь. А є де. Ґеополітічно місто Шатораля-Уйгель має ідеалный положай. І нелем то.* ***Робили сьме то зато, абы сьме жывот і творчость Попрадова міджі Русинами Боршод-Абауй-Земліньской жупы шыроко спропаґовали і з помочов мадярського языка. Абы Русины Комлошкы*** *(родне село сучасного русиньского поета в Мадярську Ґабріела Ґаттінґера),* ***Мучоня, де ся іщі найвеце захранили Русины, і де в містній школї ся учіть русиньскый язык, іщі суть найменше змадярізованы, жебы они знали, якы были їх предкы, яка была славна русиньска інтеліґенція і якы то были высокоерудованы люде****, знали много чужіх языків, мали скінчены якостны высокы школы. То є дуже важно про Русинів, бо даколи ся звыкне говорити, же Русины не мали свою інтеліґенцію, свою історію. А то не є правда“,* – повів Др. Тібор Міклош Поповіч.

Марія МАЛЬЦОВСКА

Штатна научна бібліотека у Пряшові отворила Славяньску штудовню

Пряшівска Штатна научна книжніця служить штудентам, але і шырокій громадї уж понад 50 років. Жебы не зіставати за трендами модерной добы, за послїднї рокы перешла дакількома змінами. Єднов із них є і сформованя **Славяньской штудовнї, котра была святочно отворена 23. февруара того року.** Не хыбовали сьме на отворїню, у звязи з котрым сьме діректорцї бібліотекы **Мґр. Валерії ЗАВАДЬСКІЙ** дали пару вопросів:

● Панї діректорко, як взникла думка створити в Штатній научній бібліотецї Славяньску штудовню і на котры із славяньскых языків ся буде штудовня замірёвати?

– З проєктом зряджіня штудовнї славяньскых языків пришла ПгДр. Марія Няхаёва, котра довгы рокы робила у празькій Славяньскій бібліотецї і перед пару роками ся вернула до Пряшова. Думка ся мі залюбила, бо в нашій книжніцї є зосереджено понад 20 тісяч тітулів історічных фондів – найвеце україньской науковой літературы, але маме і богатый фонд руськой, сербской, булгарьской, чеськой літературы. Сприступнити їх читателям – то быв главный задум того проєкту. Штудовня мать амбіцію поступно доповнёвати кажду славяньску історію, языкознавчу літературу, літературну науку, політолоґію, діалектолоґію ці фолклорістіку. Окремы тітулы бы сьме хотїли здобывати вымінном формов або одкуплїнём, сполупрацёв з другыма бібліотеками, але і науковыма працовниками, котрых сьме якраз із той прічіны позвали на отворїня. Хочеме їх попросити, жебы і они помагали творити нашу штудовню. На тоту нашу вызву як перша зареаґовала славістка Проф. ПгДр. Юлія Дудашова, к. н. з Пряшівской університы, котра подаровала нашій штудовнї много тітулів із сербской і польской літературы. Якраз вдяка нїй сьме ту вытворили і оддїлїня сербской літературы.

● Є то ваша перша штудовня такого тіпу, або їх мате веце?

– Нїт. У 2002 роцї, при святкованю 50. выроча взнику научной бібліотекы сьме отворили подобну штудовню ґерманьскых языків – на самый перед в нїй была німецькоязычна література, потім сьме ї доповнили о літературу в анґліцькім і французькім языку. Тота понука нам пришла з Братіславы і мала то быти штудовня главно про учителїв чуджіх языків. Днесь можу повісти, же єй богатый фонд хоснують і штуденты, але і науковы працовникы. Окрем того маме іщі далшы 4 штудовнї-читалнї, в котрых можуть навщівници слїдовати найновшы періодіка, але і звязаны стары річникы дакотрых періодік, єдна з тых чотырёх є універзална читаля з енціклопедіями а од 2001 року фунґує датабазова штудовня, котра нукать інформації шырокого спектра у звязи з діятельностёв Европской унії.

● Якым способом сьте здобыли фінанції на створїня Славяньской штудовнї?

– Фінанції сьме здобыли з Міністерства культуры СР. Не было то много – 700 тісяч корун, бо нашым замыслом не є реконштруовати стары просторы, але хотїли бы сьме поставити нову будову науковой бібліотекы, жебы сьме были на єднім місцю. Днесь є сітуація така, же нашы фонды суть розміщены на девятёх місцях, што є про нас значно накладне. На тот проєкт бы сьме хотїли здобыти фінанції з еврофондів, але мусиме чекати, бо до 2006 року ся не раховало з новыма проєктами, але лем з реконштрукцїёв старых будов. Од року 2007 зачне новый проґрамовый період, што ся тыкать еврофондів і вірю, же там зарядять і проєкты будованя новых обєктів.

● Вернийме ся ку новоотвореній Славяньскій штудовнї. Буде в нїй мати своє місце і недавно кодіфікованый русиньскый язык, або може уж понукате і даякы тітулы в тім языку?

– Самособов, же по приятю русиньского языка до родины выходославяньскых языків хочеме збогачовати наш фонд і о тітулы в русиньскім языку. Мушу але повісти, же ту бы ся жадала лїпша сполупраця з русиньскыма авторами або выдавателями, бо дістати ся ку такій літературі є барз тяжко. Были бы сьме охотны окремы тітулы і одкупити, наперек тому, же маме на них право зо закона. Мы предці робиме найлїпшу пропаґацію авторам новых тітулів а даколи ся мі видить, же дакотры авторы не знають таку форму пропаґації доцїнити. Платить то самособов нелем о русиньских авторах.

Може тота конштатація буде вызвов про русиньскы выдавательства нелем на Словеньску, але і в загранічу, жебы і такым способом ся научіли пропаґовати новы тітулы русиньской научной літературы. Панї діректорка є на таку сполупрацу приправлена і привітать ї. А інформація про припадных навщівників: нова Славяньска штудовня буде отворена три днї в тыждню на Главній ул. ч. 99 в Пряшові – в понедїлёк, вівторок і середу од 13. до 17. години.

Кветослава КОПОРОВА, *фотка авторкы*

● З отворїня Славяньской штудовнї у Штатній научній бібліотецї: (впереді злїва доправа) Проф. ПгДр. Юлія Дудашова, к. н., котра штудовнї подаровала книжны тітулы зо сербской і польской літературы, і директорка споминаной бібліотекы Мґр. Валерія Завадьска.

Позітівны оцїнкы „Дядї Ванї“

МОНІТОР

*Гра **„Дядя Ваня“** як 322. премєра драмколективу ТАД, ся одбыла **2. децембра 2005 у великій салї Театру А. Духновіча в Пряшові.** Медії принесли много позітівных крітік на дану гру, з котрых выбераме:*

„Премєру класічного тітулу світовой драмы „Дядя Ваня“ од руського автора А. П. Чехова приправив драматічный колектів ТАД у Пряшові. Інсценацію в русиньскім языку наштудовав гостюючій режісер Светозар Спрушанскі з Нїтры. Як сам режісер перед премєров повів, выужыв понуку драматурґа ТАД Василя Турка, котрый в часї приправы премєры нечекано умер. Подля нёго, „Дядя Ваня“, але і другы гры од Чехова, суть ґеніалны в тім, же дають простор на то, жебы внутрішнї світы людьских душ, їх почуткы выповнили своїм майстровством якраз артісты. Спрушанскі в ТАД гостює по першыраз, но з Чеховом то не є єго перша стрїча. До тітулной ролї обсадив Е. Либезнюка, котрый ся в подобній ролї уж раз представив – в Обломовови, за котрого быв номінованый на премію за найлїпшый выкон – „Dosky“. Премєра была частёв ослав 60. выроча основаня театру.“

(ТАСР, 2. децембра 2005)

ТРЕББІЯ

● Із 6. річника бенефічного ґалавечора одовздаваня премії „Треббія“ 13. януара 2006 у Празї: (злїва доправа) главный орґанізатор і знамый ґалеріста М. Смоляк, председа влады ЧР Ї. Пароубек, директор Штатной оперы в Празї Я. Воцелка, участници вечора – модна наврґарка Б. Матраґі, солістка споминаной оперы А. Міро, Місс Словеньска А. Верешова, як і продуцентка Д. Якубіскова-Горватова і режісер Ю. Якубіско, котры перевзяли шек на 100 000 Кч про надацію Плавачек.

Плаґаты з такым назвом вже перед **13. януаром 2006 року ся находили по празьких уліцях. А якраз того дня, вышло то в пятницю і на наш „Сілвестер“, дякуючі прецізній роботї працовників ґалерії МІРО, яка ся находить під Градчанами і директором котрой є ПгДр., МґА. Міро Смоляк,** родак із Старины на выходнім Словеньску, підпорі спонзорів, шырокой інтелектуалной громады з Прагы і зо світа, **одбыв ся бенефічный ґалавечур на сценї Штатной оперы в Празї.** Патронат над акціёв взяв міністер культуры Чеськой републікы **Вітєзслав Яндак.** Честным гостём бенефічного ґалавечора быв председа влады ЧР **Їржі Пароубек**. Наповнены прекрасны просторы Штатной оперы были свідком екцелентной акції, яку професіонально опановала модераторка, знама чеська гласателька **Маріє Реткова**. З предогров композіції Треббія у світовій премєрі ся представив орхестер Штатной оперы в Празї із диріґентом **Франтїшком Фрсом**.

В розлічных языках, міджі якыма не хыбовав ани єго родный язык – русиньскый, притомных привітав директор ґалерії МІРО пан Смоляк, який підкреслив і тот факт, же на вечур ся буде позерати і выше 1850 позерателїв із Словеньска. На вопрос п. Ретковой, же чом якраз тото чісло, одповів, же якраз тілько послав позванок на Словеньско. Даный факт позерателї оцїнили аплавзом.

Є знаме, же міджінародна ґалерія МІРО од 1994, яка была заложена іщі в 1987 роцї в Берлїнї, розвивать богату роботу на полї вытварного уменя, і культуры вобще, де ся не може обыйти без меценашів (выставкы, образовы поукажкы, МІРОТОН і под.). Як выраз подякованя подникателям і меценашам, міджі якыма є много особностей з выходу Словеньска, Русинів, на підпору уменя і культуры зрядила тота ґалерія в 2000 роцї европску ціну, яку назвала подля таліаньской рїкы Треббія, де в 14. сторочу одпочівав монах св. Рох (Ґалерія ся находить в костелї св. Роха на Страговскій площі).

На 6. річнику той прекрасной акції ся одовздавали ціны за 2005 рік – Треббія 2005 вызначным представителям культуры, уменя, меценашам. Треббію за підпору уменя на 2005 р. (бронзова пластіка і діплом) перевзяла **Меда Младкова** (США-ЧР), **Ріхард Г. Маєр** (СРН), **Інж. Зденєк Ґрондол** (ЧР). Треббію за творчу роботу за 2005 р. (пластіка, діплом і 100 000 Кч) перевзяли **Ладіслав Баллек** (вельвысланець Словеньска в ЧР), **Амрі Амінов** (автор сошкы Треббія, Таджікістан-Францїя), **Емма де Сіґалді** (сохарька з Монака). Бенефічны шекы в цїнї 100 000 Кч перевзяв **о. Гуґо Йозеф Пітель** з фарности Тржебонь, а за надацію Плавачек, яка підпорує талентованы дїти в области шпорту таку саму цїну первзяли манжеле **Юрай і Деана Якубісковы**. В триминутовій дражбі директор ґалерії МІРО выдражив ґрафіку вызнамного чеського маляря **Їржіго Андерле** „Capriccio Musici“, твір, што быв выставленый в апрїлю минулого року на арктічній станїцї Барнео на Севернім полї. Образ выдражила **панї Чехова** за 100 000 Кч. Грошы были прирахованы ку бенефічному шеку надації Плавачек.

Ґалавечур передаваня цїн Треббія збогатили такы солісты Штатной оперы в Празї, як: **Катержіна Енґліхова** (гра на гарфі), **Алена Міро** (сопраністка), **Ріхард Гаан**, котрых спроваджовав орхестер Штатной оперы в Празї.

Бенефічный ґалавечур Треббія про каждого, хто на нїм быв, надовго ся запамятать нелем зато, же быв добрї зорґанізованый в режії **Станїслава Ванєка** і сценарістів **Мірослава Смоляка і Здєнкы Зіґмундовой**, який ішов у прямім высыланю в Чеській телевізії, але, главно своїм гуманным посланём. Пропаґовати і підпоровати уменя і культуру в днешнїм часї не є легко. На тото ся може побрати лем такый запаленець з выходу Словеньска, наш Русин, якым є Міро Смоляк..

Марія МАЛЬЦОВСКА

Познамка авторкы: *Кідь сьме з цїлов ґрупов путовали з Ловосіць до Прагы на Треббію, у влаку зразу выголосили, же на колї є бомба. Першыраз сьме были так близко коло страшного нещастя. Не знати, як ся скінчіло переглядованя, але мы пересїли на іншый влак і дістали сьме ся до Прагы на споминаный вечур, і хоць із запізнїнём. О то было приятя такой гуманной акції вдячнїше і сердечнїше. Дякуєме, Міро!*

КАРПАТОРУСИНЬСКЫЙ НАУЧНЫЙ ЦЕНТЕР У США

выголошує каждорічну

Премію Александра Духновіча

за русиньску літературу од Штефана Чепы

Премія в сумі тісяч америцькых доларів і бронзова сошка карпатьского медвідя буде дана за найлїпшу книжку поезії ці прозы написану по русиньскы, котра была надрукована за послїдній 5-річный період. Премія є фінанцована Штефаном Чепом із Торонта в Канаді а дає ю Карпаторусиньскый научный центер із америцькой Окалы.

Премія А. Духновіча помагать хоснованю русиньского языка у творах, котры приносять вызнамный вклад до русиньской літературы. Книжкы красной літературы надрукованы в часі од 2000 до 2005 року мають право на премію в 2006 роцї. Авторам або выдавателям треба предложыти 3 екземпларі каждой книжкы з коротков біоґрафіёв.

1. апріль 2006 буде подлїднім днём на засланя вшыткых матеріалів. Тоты треба послати на адресы:

2 екзепларі – Prof. Elaine Rusinko, Department of Modern Languages and Linguistics, UMBC, Baltimore, MD 21250, USA (e-mail: rusinko@umbc.edu).

1 екземпларь – Doc. PhDr. Vasiľ Choma, Olivová 13, 831 01 Bratislava, SR.

22. выставка образів у ґалерії АҐ

Ани міцный вітор і морозна зима не одбили любителїв вытварного уменя од навщівы пряшівской ґалерії русиньской академічной малярькы **Анны Ґаёвой**, котра ту **23. януара о 16. годинї одкрыла уж 22. выставку образів**.

На выставцї властнічка ґалерії привітала вшыткых притомных, міджі котрыма быв і пріматор Пряшова **Мілан Бенч**, малярі-выставователї **Андрій Ґай, Юрко Кресила, Марія Гапакова-Зубалёва, Растіслав Мравец** і гость споза границь **Александер Языков**, але і співачка – **Анна Ґая**, котра збогатила отворїня выставкы своїм репертоаром співанок.

Анна Ґаёва ся на тїй выставцї представила комбінованов техніков і навщівници ся оріґіналностёв єй образів, як і красов образів вышеменованых авторів можуть покохати до кінця февруара.

К. К.

ЩІРО ДЯКУЄМЕ ДОБРОДИТЕЛЯМ

АКЦІЯ 100

Попереднї рокы сьме орґанізовали АКЦІЮ 100 а в минулім роцї Народну збірку на поміч выдаваню Народных новинок. Того року хочеме надвязати на попередню традіцію і зась выголошуєме АКЦІЮ 100, то значіть, же каждый із нашых передплатителїв, читателїв і добродителїв може редакції помочі частков мінімально 100 Ск. Но так як каждого року, і того ся акція властно зачала без того, жебы сьме мусили людей вызывати. І так уж од зачатку 2006 року, окрем заплачіня передплатного, дакотры добродителї послали редакції даяку коруну навыше. Конкретно: **Міроcлав Джупінка** з Тренчіна, **Джон Ріґетті** з Піттсбурґу, **Павел Юрчішін** із Вышнёй Писаной, **Марія Волфова** зо Жіару над Гроном, **Марія Білановічова** з Пряшова, **Марія Ґобанова** з Штефурова і **о. Владимір Лапігуска** з Руськой Порубы. **Щіро дякуєме тым добродытелям.**

Редакція

НАРОДНЫ НОВИНКЫ

Выдавать Русин і Народны новинкы без фінанчной помочі Міністерства культуры СР. Шефредактор: Александер ЗОЗУЛЯК, заступкыня шефредактора: Анна ПЛЇШКОВА, редакторкы: Кветослава КОПОРОВА, Марія МАЛЬЦОВСКА. Adresa: **Rusín a Ľudové noviny, Duchnovičovo nám. 1, 081 48 Prešov, SR**. Тел.: 051/77 25 629. Передплатне на рік 250,- Ск, до сусіднїх штатів – 600,- Ск, до заграніча поштов II. кл. 35 УСД, поштов I. кл. 43 УСД, заплатити мож і в редакції. Выроба: ДАТАПРЕСС у Пряшові. Реґістрачне ч. **MK SR 417/91, MIČ 49 438**. Опублікованы погляды дописователїв не мусять быти згодны з поглядами редакції.

Адреса новинок на інтернетї – **http://narodny-novynky.presov.sk, www.rusynacademy.sk,** E-mail: **rusyn@stonline.sk**

DATAPRESS® TLAČIAREŇ REKLAMA GRAFIKA

Rusín a Ľudové noviny
Duchnovičovo nám. 1
081 48 Prešov 1
PLZ
VsRP - 664/2003

Platené v hotovosti
080 02 PREŠOV 2